

Yezid B. Muaviye Döneminde Kâbe'nin Yakılması Meselesine Farklı Bir Yaklaşım*

A Different Approach to the Issue of Burning the Kaba in the Age of Yazid b. Muawiyah

Yazar: Hamid Muhammed Arinan

Çev.: Öznur HOCAOĞLU**

Öz

Makalede, konu ilk dönem ve çağdaş dönem kaynakları üzerinden, mukayeseli olarak incelenmiştir. Bu metotla Yezid b. Muaviye döneminde Kâbe'nin yakılması olayı bağlamında söz konusu yangının müsebbibi ortaya konmaya çalışılmıştır. Öncelikle ilk kaynaklardan Taberî, Belâzürî, Ezrakî, İbnu'l-Esir ve Mes'ûdî'nin eserlerinde geçen konuyla ilgili rivayetler değerlendirilmiştir. Bu klasik kaynaklara göre dokuz rivayetin altısında, yangının bir kaza sonucu Abdullah b. Zübeyr'in askerleri tarafından çıkarıldığı rivayetinin öne çıktığı görülmüştür. Daha sonra yazar, çağdaş müelliflerin konuya yaklaşımlarından birkaç örnek vermiştir ve bu örneklerde bulunan klasik kitaplarda geçen aksine yangına Emevi ordusunun sebep olduğu iddiasını değerlendirerek yazarları tenkit etmiştir. Sonuç olarak müellif, rivayetlerden yola çıkarak Kâbe yangınına Abdullah b. Zübeyr'in taraftarlarından birinin sebep olduğu neticesine ulaşmıştır. Bu çalışmada bahsi geçen bölümün tercümesi yapılmış ve sonuna yazarın değinmediği kaynaklardan faydalanılarak ayrıca bir değerlendirme eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, Kâbe, Abdulah b. Zübeyr, Yezid b. Muaviye, Yangın.

Abstract

In the article, the subject is examined comparatively through the primary and the contemporary sources. With this method, it is tried to reveal the cause of the fire in the event of the burning of the Kaba in the time of Yazid b Muawiyah. First, the narrations in the works of Tabari, Belâzürî, Ezrakî, Ibnu'l-Esir and Masudi, from the first sources, are evaluated. According to these classical sources, in six of the nine narrations, it is seen that the narration which said it was set fired by the soldiers of Abdullah b Zubayr, is accepted. Later, the author gives examples of contemporary authors' approaches to the subject and criticizes contemporary writers by evaluating the claim that the Umayyad army caused the fire, contrary to the classical sources found in these examples. As a result, based on the narrations, the author concluded to that starter of the fire of the Kaaba was one of Abdullah b Zubayr's supporters. In this study, the aforementioned article was translated, and an additional evaluation was added at the end of the article by making use of the sources not mentioned by the author.

Keywords: Islamic History, Kaba, Abdullah b. Zübeyr, Yazid b. Muawiyah, Fire.

* Bu çalışma, Hamid Muhammed Arinan'ın Kuveyt'te Mektebetü İbn Teymiye tarafından 1983 yılında "İbahatü'l-Medine ve Hariku'l-Kâbe fi Ahdi Yezid b. Muaveye Beyne'l-Masadiri'l-Kadimeti ve'l-Hadise" adı ile müstakil olarak basılan eserinin "Kâbe'nin yakılması" ile ilgili bölümün tercümesi ve değerlendirmesidir. Ayrıca çalışmaya bir sonuç ve değerlendirme eklenerek hem yazarın yaklaşımı özetlenmiş hem de çalışmada yer almayan bazı klasik ve modern kaynaklardan faydalanılarak konuya eklemeler yapılmıştır.

** Dr., Diyanet İşleri Başkanlığı, oznur.hocaoglu@hotmail.com

ORCID: 0000-0003-2204-6491

1. Yezid Döneminde Kâbe'nin Yakılması

Müzakere edilmek üzere arz edeceğimiz olay, Yezid b. Muaviye Dönemi'nde Kâbe'nin yakılması ve Abdullah b. Zübeyr'i kuşatan Emevi ordusunun bu işle itham edilmesidir. Yezid döneminde gerçekleşen bu ikinci ithamda bazı tarihçilerin gerçeğin hilafına haksızlık yaptıkları anlaşılmaktadır.

1.1. Kaynak Kitaplarda Kâbe'nin Yakılması

Şimdi, ilk kaynaklarda bu konu ile alakalı yer alan rivayetleri “*Taberî Tarihi*” ile başlayarak tartışacağız.

Taberî, bu hususta üç rivayet nakletmektedir:

Birincisi Vakıdî'den gelmektedir: “İbn Zübeyr'in taraftarları Kâbe'nin çevresinde ateş yakmışlardı. Esen rüzgâr ile bir kıvılcım Kâbe'nin örtüsüne sıçrayarak onu tutuşturdu ve Kâbe'nin ahşap aksamı yandı.” (Taberî, 2006, s. 499.)

İkinci rivayet Urve b. Uzeyne'den nakledilmektedir: “Kâbe'nin yandığı gün annemle Mekke'ye gelmişim. Ateş sönmüştü ve Kâbe'yi ipek örtüleri olmaksızın gördüm. Rükünün de kararmış, üç yerinden çatlamış olduğuna tanıklık ettim. ‘Kâbe'ye ne oldu?’ dedim. Abdullah b. Zübeyr'in taraftarlarından bir adama işaret ederek ‘Yangının sebebi budur. Bir mızrağın ucu ile ateşten bir parça aldı. Rüzgâr, onu uçurdu ve Rüknü Yemani ile Esved arasındaki bir noktada Kâbe'nin örtüsüne sıçradı.’ dediler.” (Taberî, 2006, s. 499.)

Üçüncü rivayet, Avâne b. el-Hakem'den gelmiştir: “...66. yılın Rebûlevvel ayından üç gün geçmişti ki bir cumartesi günü Beyt'e mancınıkla ateş parçası attılar ve onu yaktılar.” (Taberî, 2006, s.498.)¹

Taberî'de Avâne b. el-Hakem rivayeti dışında Emevi ordusunu Kâbe'yi yakmakla itham eden başka bir rivayet yoktur ve bu rivayet, tarihi incelemeler noktasında Vakıdî ve Urve b. Uzeyne rivayetlerinin karşısında delil olarak kabul edilemez. Bu iki rivayet, olayın ayrıntıları hususunda farklı olsa da yangının İbn Zübeyr'in askerlerinin çıkardığı noktasında ittifak halindedir. Buna ilaveten Taberî'ye göre Ebû Mihnef, Irak ekolünün lideridir.² Öte yandan Ümeyyeogullarına sevgi duymayanların bu dönem olaylarına dair rivayetlerinde de bu yangından bahsedilmemektedir. (Nebih Akil, s. 114) Diğer ilk kaynaklardan bize ulaşan bilgiler de bu bilgileri desteklemektedir.

İkinci Kaynak: Belâzürî'nin (v. 279) “*Fütûhu'l-büldân*”ıdır. Onun konuya dair naklettiği sadece bir rivayette şöyle denilmektedir:

“Abdullah b. Zübeyr, Mescid-i Harâm'a sığındığı zaman, Husayn b. Nümeyr es-Sekûnî, Şamlıların komutanı idi. Bir gün onun adamlarından biri, meşaleden bir parça ateş aldı, şiddetli bir rüzgâr vardı ve bir kıvılcım uçup Kâbe'nin örtüsüne düştü ve onu yaktı, duvarları çatladı ve karardı. Bu olay 64. senede gerçekleşti.” (Belâzürî, 1996. s. 348)

¹ İncelediğimiz metinde, olay 66. senesinde değil 64. senesinde gerçekleştiği nakledilmektedir. Zira konu başlığını Taberî, 64. senede gerçekleşen olaylar şeklinde kaydetmektedir. Taberî, (2006, 5/496).

² Yazar yukarıda Ebû Mihnef'in ismini zikretmiş olmasa da mancınıkla Kâbe'nin yakıldığı rivayetinin başlangıcında Taberî, Ebû Mihnef'e' atıf yapmaktadır. Şöyle ki Medinelileri beyat ettirdikten sonra Şam ehlinin İbn Zübeyr'le savaşmak için Medine'ye yöneldiğini nakletmektedir. Taberî, (2006, 5/496)

Belâzürî'nin rivayeti, kuşatma esnasında çıkan Kâbe yangınına İbn Zübeyr'in adamlarının sebep olduğunu dile getirmektedir. Ondan Emevi ordusunu itham ayrıca bir rivayet gelmemiştir.

Üçüncü Kaynak: Ezrakî'nin (v. yaklaşık 244) “*Ahbâru Mekke*”si ki onda, Taberî'de zikredilen Vakîdî ve Urve b. Zübeyr rivayetlerine ek olarak başka rivayetler yer almaktadır. Yangının sebebinin Ümeyye oğullarının mancınıklarla fırlattığı ateş olmayıp İbn Zübeyr taraftarlarının olduğuna işaret eden rivayetlerin hepsini aşağıda zikredeceğiz.

İlk Rivayet: “Bana Muhammed b. Yahya, Vakîdî'den o da Abdullah b. Cafer'den şöyle nakletti: Ebu'l-Avn'a Kâbe'nin ne zaman yandığını sordum. Rebiulevvelden altı gece geçtikten sonraki cumartesi gününde, Yezid b. Muaviye'nin ölüm haberi bize ulaşmadan yirmi dokuz gün önce, dedi. Yangının sebebinin ne olduğunu sorunca, Kâbe yangınının sebebi bizden bir adamın - Müslim b. Halife el-Mezhici- ve arkadaşlarının Beyt'in çevresindeki kendi mekânlarında ateş yakmasıdır. O, mızrağın ucundaki ateşten bir parça aldı, rüzgârlı bir gündü ve bir kıvılcım uçup ahşap aksamına kadar Kâbe'yi yaktı, dedi.” (Ezrakî, 2003, s. 291)

İkinci Rivayet: “Bana dedem anlattı, bize Saîd b. Sâlim, Osman b. Sac'dan anlattı ki o şöyle dedi: Abdullah b. Zübeyr ile Mekke'de bulunan Mekkeli yaşlı bir kadına, ‘Bana Kâbe yangınının nasıl olduğunu anlat’, dedim. ‘Mescid'in etrafında çok sayıda çadır vardı. Onlardan birinden ateş sıçradı, çadırları yaktı, Mescid tutuştu sonunda ateş Beyt'e ulaştı ve onu yaktı’, dedi.” (Ezrakî, 2003, s. 292.)³

Dördüncü Kaynak: İbnü'l-Esîr'in “*el-Kâmil*” adlı eseridir ki o, bize birbiri ile çelişen iki rivayet nakletmektedir. (İbnü'l-Esîr, 1997, s. 222.) İlkinde şöyle denilmektedir: “...Mancınıklarla Beyt'e taş atıldılar ve onu ateşle yaktılar.” Diğerinde ise “Kâbe, Abdullah b. Zübeyr'in arkadaşlarının Kâbe çevresinde yaktığı ateşle yandı. Rüzgârın etkisi ile kopan bir kıvılcım Kâbe'nin örtüsünü tutuşturdu ve Beyt'in ahşap kısımları yandı. -Sonra peşinden şu sözü söyledi- Birinci rivayet daha doğrudur; çünkü Buhârî *Sahih*'inde İbn Zübeyr'in insanlara Kâbe'nin yandığını göstermek ve onları Şamlılarla savaşa teşvik etmek için Kâbe'yi terk ettiğini zikretmektedir. (İbnü'l-Esîr, 1997, 3/222)⁴ Bu delil, Kâbe yangınının sebebinin, Emevi ordusu mancınıkları olduğunu kesin bir şekilde ispat etmez. Aynı şekilde İbn Zübeyr'in Kâbe'yi yanarken terk etmesi, onu, Ümeyyeoğullarının yaktığına delil olamaz. Bilakis bu durum, İbn Zübeyr'in aleyhinde de kullanılabilir. Çünkü Kâbe'yi ateş sarmışken sırf ordusunu savaşa teşvik etmek için nasıl Beyt'i terk edebilir. İbnü'l-Esîr'in ilk rivayeti, Avâne b. Hakem'in Taberî'de yer verilen rivayettir.

Beşinci Kaynak: Mes'ûdî'nin “*Murûcü'z-zeheb*”idir. Orada şöyle anlatılmaktadır: “Mancınıklar Kâbe'nin açık yerlerine taşları peş peşe fırlattılar. Taşlarla beraber ateş, nefis, keten parçaları ve diğer yanan şeyler atıldılar. Kâbe yıkıldı, binası yakıldı.” (Mes'ûdî, 1409, 3/71)

³ Ezrakî de bunlardan başka Husayn b. Numeyr'in askerleri Mekke'ye geldiğinde Şamlı bazı askerlerin, çadırlarla dolu olan Benî Cumah kapsının yanında ateş yaktıkları, çadırlardan birinin ateş alması ile yangının başladığı ve bu ateşin kısa sürede Kâbe'ye ulaştığı, her iki tarafın kendilerinin de helak olacaklarına inandıkları nakledilmektedir. Ezrakî, (2003, s. 294) Selman-ı Fârisî'den Kâbe'nin İbn Zübeyr'in adamlarından birinin eliyle yakılacağına haber verdiği nakledilmektedir. Ezrakî, (2003, s. 290).

⁴ Biz, Buhârî'de söz konusu rivayeti bulamadık, lakin Müslim'in sahihinde “Bâbu nakzi'l-Kâbe ve binauhâ” başlığının 1333. numaralı rivayetinde yangının kimin çıkardığından bahsedilmeden Yezid b. Muaviye zamanında Şamlılarla İbn Zübeyr arasında patlak veren savaşta Kâbe'nin yandığının ifade edildiği bir rivayet bulduk.

Mes'ûdî, Şia'ya meyilli olduğu hatta Şia'nın şeyhlerinden kabul edildiği için -seleflerimizin de ifade ettiği gibi- onun eserine müracaat eden tarihçilerin Yezid b. Muaviye döneminde gerçekleşen olaylarla karşılaştıklarında çok dikkatli olmaları gerekir.⁵ Bu durumda bir tarihçi, Taberî Tarihi, Ahbâru Mekke, Fütûhu'l-büldân ve el-Kâmil'de nakledilen diğer birçok rivayetleri araştırıp ve tartışmadan sadece Mes'ûdî'nin rivayetine itimat etmemelidir.

Yukarıda verdiğimiz rivayetlerin tamamından, bu dönemin asıl kaynaklarında Kâbe yangınının Emevi mancınıkları sebebiyle çıktığına dair kesin bir delil bulunmadığı kanaatine vardık. Bilakis rivayetlerin çoğunun yangının kaynağının İbn Zübeyr'in karargâhı olduğuna işaret ettiği neticesine varabiliriz. Böylece Ümeyyeogulları'nın bu işten beraat ettiği ortaya çıkmıştır.

1.2. Bazı Çağdaş Kitaplarda Kâbe'nin Yakılması

Bazı çağdaş tarihçiler, Yezid b. Muaviye döneminde Kâbe'nin yakılmasına dair hiçbir şey zikretmemişlerdir. Sanki onlara göre tarihte böyle bir olay olmamıştır. Şeyh Muhammed el-Hadarî “*Muhâdarât fi tarihi'd-duveli'l-İslamiyye*”si, Cemâleddin Surûr'un “*et-Tarihi's-siyasi li'd-devleti'l-arabi*” kitabı, Ali Hüsni el-Harputli'nin “*ed-Devletu'l-arabiyyi'l-İslami*”si bunlardandır.

Kimi çağdaş tarihçiler ise bu yangından Ümeyyeogullarının sorumlu olduğunu naklettiler. Bunlardan bazıları üzerinde duracağız:

Öncelikle Dr. Hasan İbrahim Hasan'ın “*Tarihu'l-İslam*” kitabını ele alacağız. O kitabında, “...Husayn, kendisine tabi olanlarla Kâbe'ye büyük bir zarar verdikten sonra Mekke kuşatmasını kaldırıp döndü. (a) Mancınıklar, Mes'ûdî'nin 2/97'de dediği gibi Kâbe'nin açıkta olan duvarlarına peş peşe taşlar atıyor, taşlarla beraber nefit, kumaş parçaları ve yanan diğer şeyleri atıyorlardı. Kâbe yıkıldı ve binası yandı.” (Hasan İ. 1964, s. 287) demektedir.

(a)da zikredilen bilginin kaynağı İbnu'l-Esir ve Mes'ûdî'nin *Murûcü'z-zeheb*'idir.

Görüldüğü gibi Kâbe'yi Emevi ordusunun yaktığı kanaatini desteklemek için Mes'ûdî rivayeti tam bir şekilde iktibas edilmiştir. Diğer tarafta Taberî, Ezrakî, Belâzürî'den gelen diğer rivayetlere yer verilmemiştir. Daha önce de belirttiğimiz gibi Yezid dönemi olaylarında sadece Mes'ûdî'ye dayanmak uygun değildir. Haddi zatında, genel olarak Mes'ûdî rivayeti ile çelişen diğer haberlere yer vermeden bu rivayeti kabul etme sebebini de bize açıklamamıştır. Diğer bir kaynak olarak İbnü'l-Esir'e dayanmasına gelince, daha önce de açıkladığımız gibi asıl kaynaklardan Taberî ve diğerlerini görmezden gelerek daha muahhar bir tarihçi olan İbnü'l-Esir'in bu husustaki görüşünü temel kaynak olarak görmek doğru değildir.

İkinci: Dr. Seyyid Abdulaziz Sâlim'in yazdığı “*Tarihu'd-devletu'l arabi*” kitabıdır. O bu meseleye dair şöyle demektedir: “H. 64. senesinin Rebûlevvel ayının üçünde Beyt-i Harâm'ın açık yerlerine Ebû Kubeys dağına yerleştirilmiş mancınıklarla peş peşe taşlar atmaya başladılar. Şamlılar, bununla da yetinmeyip ateş, nefit, kumaş parçaları ve diğer yanan şeyleri Kâbe'ye fırlattılar (a). Mancınıklar Beytin bir kısmına isabet ederek ateşin de etkisiyle onu yıktı.” (Salim, 1974. s. 408)

(a)bilgisinin kaynağı, Mes'ûdî, (b)nin ise İbn Kuteybe'nin *el-İmame ve'si-siyase*'dir.⁶

⁵ Zira Mes'ûdî, Yezid'in çok garip haberleri olduğunu, içki içtiğini, Hz. Peygamber'in kızının oğlunu katlettiğini, Beyti yıkıp yaktığını, kan akıttığını, fisk ve fücûr işlediğini, hatta Resûle muhalefet etme ve tevhibi inkar gibi başışlanma ümidi olmayan işler yaptığını iddia etmektedir. Mes'ûdî, (1409, s. 72).

⁶ İbn Kuteybe, diğer kaynaklarda Şam ehlinden biri şeklinde ifade edilen olayın kahramanını sanki İbn Zübeyr'in elemanlarından biri gibi tanımlamaktadır. Bir adamın mızrağının ucunda ateş ile yaralıların çadırına uğrayınca çadırın tutuştuğunu bu ateşin Kâbe'ye de sıçradığını naklettikten sonra savaş esnasında birbirlerine ok attıkları

Mes'ûdî, bu tarihçinin dayandığı ilk kaynaktır. Hatta o, bizzat Mes'ûdî'nin ibarelerini kullanmıştır. Bu konuda o, Mes'ûdî'den naklettiğimiz daha önce geçen şeyleri zikretmiştir. *el-İmam ve 's-siyase* kitabını kaynak olarak kullanmasına gelince bu eserin İbn Kuteybe'ye nisbesi doğru değildir. Daha önce ifade ettiğimiz için bir daha söylemeye gerek yoktur.⁷

Üçüncüsü: Abdulmünim Mâcid'in "*et-Tarihu 's-siyasi li 'd-devleri 'l-Arabi*" adlı eseridir.

O şöyle diyor:

“Her ne kadar Kâbe'nin yanmasının sebebi olarak, Kâbe'nin etrafında bulunan İbn Zübeyr'in ashabından biri ateş yaktı, oradan bir kıvılcım Kâbe'nin örtüsüne ve tahtasına değdi ve bu şekilde Kâbe yandı denilse de (c) yangının sebebi, Huseyn b. Nümeyrin, İbn Zübeyr ile mücadelesinde Mancınıklarla Beytullah'a taş ve petrol yağı atması sonucunda Kâbe duvarının yarılmasıdır. (a) taşları dağıldı. (b) örtüsü ve odunu yandı.” (Abdulmünim Mâcid, 1969, s. 88-89.)⁸

(a)'nın kaynağı Belâzürî, Fütûhu'l-büldân (b)'nin kaynağı Ezrakî, Ahbaru Mekke (c)'nin kaynağı da Ezrakî, Ahbâru Mekke, İbnü'l-Esîr, el-Kâmil, Belâzürî, Fütûhu'l-buldan'dır.

Dr. Abdulmünim Mâcid'in, Kâbe'nin yakılma sebebinin Emevi ordusu komutanı Husayn b. Numeyr'in Beyt'e mancınıklarla petrol atması sonucunda meydana geldiği hususunda tam bir kanaate sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca o, (ve in kile/ şöyle denilse de) diyerek diğer rivayetleri reddediyor. Bununla birlikte yangının meydana gelmesinin sebebi Emevî ordusu olduğunu ispat eden kaynak olarak işaret ettiği iki eser, “Fütûhu'l-büldân”, ve “Ahbaru Mekke”dir. Bu iki kaynağın sunduğu malumatlar, kendisinin ileri sürdüğü iddia ile kesinlikle uyuşmamaktadır. Bunun yanında ben, Fütûhu'l-büldân'da uzak bir ihtimal dahi olsa yangının Huseyn b. Numeyr eliyle gerçekleştiğine dair bir rivayet bulamadım. Belâzürî'de ise yukarıda ifade edildiği gibi konuya dair tek rivayetten başka haber yoktur. Ayrıca Ezrakî'nin derlemiştir olduğu çeşitli rivayetlerde de dayandığı görüşe kaynaklık edecek bir olay nakledilmemektedir. Dolayısıyla nasıl bu sonuca vardı bilmiyorum. Galiba o, burada bir hata yaptı.

Neticede Kâbe'nin Emevi ordusunca yakıldığı ithamı, içerisinde şüphe kabul etmeyen kesin delillere dayanan bir sav değildir. Buna rağmen yukarıda ifade ettiğimiz gibi birçok çağdaş

sırada bir okla İbn Zübeyr'e Yezid b. Muaviye'nin öldüğünü haber veren bir mesaj verildiği, bunun üzerine İbn Zübeyr'in Şam ehlini “Ey Allah'ın evini yakanlar” şeklinde ifade etmesiyle, Kâbe'yi Şam ehlinin yaktığının anlaşılmaktadır. İbn Kuteybe, (1997, s. 190) Buna karşın Belâzürî, mızrağın ucunda ateşle yaralıların çadırına gelen kimsenin, İbn Zübeyr'in askerlerinden biri olduğu ve yangına bu adamın sebep olduğunu nakletmektedir. Belâzürî, (1988, s. 55)

⁷ el-İmâme ve 's-siyâse'nin İbn Kuteybe'ye nisbesini, Dozy, Gayangos ve Goejo tarafından şüphesiz karşılandığı ifade edilmektedir. Yazıcı, (1999, ss. 145-149). Ayrıca İbn Kuteybe'nin hal tercümesini yazanlardan hiç kimsenin onun bu eserinden bahsetmediği, bu eserin diğer eserleri ile üslubunun farklı olması, diğer kitaplarında kendi görüşlerini yazarken “kâle Ebû Muhammed” derken bu eserinde “kâle Abdullah” dediği, diğer eserlerinde kendi kitaplarını referans gösterirken bu eserinde hiç yer vermediği, öbür eserlerinde İfrıkiyye, Mağrib ve Endülüs tarihine yer vermediği halde bu eserinde konuyla ilgili olmamasına rağmen bu bölgelerin fetihlerinden bahsetmesi gibi çeşitli nedenlerden dolayı eserin İbn Kuteybe'ye ait olmadığı ileri sürülmektedir. İlhan, (2000, s. 200-2001). Bunların haricinde İbn Kuteybe'nin hal tercümesini yazanlardan hiçbirinin onun Tarih konusunda el-Meârif'in dışında el-İmâme ve Siyâse adlı bir kitap yazdığına dair bilgi zikretmedikleri, ayrıca metot açısından da el-İmâme'nin diğer eserlerinden farklı olduğu zira İbn Kuteybe'nin elimizde bulunan eserlerinde metodunun ve amacının anlattığı uzunca bir mukaddimesi olmasına rağmen el-İmame de üç satırı geçmeyen çok kısa bir mukaddimesi olduğu ifade edilmektedir. Ali Nâfi' İbn Kuteybe'ye ait olamayacağına dair on iki tane sebep saymaktadır. Bk. Ali Nâfi', (1991. s. 87-90).

⁸ Mâcid, bu mancınıkla Kâbe'nin taşlanması sonucu Kâbe'den her bir taş düştüğünde İbn Zübeyr'in Kureyş'e bunları gösterdiğini, aynı şekilde Kâbe yangınına da müdahale etmediğini, bu halde iken Kâbe'yi terk ederek insanların olaya şahit olmasını sağlayarak, böylece Şam ehliyle savaşa teşviki amaçladığını Ezrakî ve İbnü'l-Esîr'den nakletmektedir. Mâcid, (1969. s. 89)

tarihçinin bu iddiaların hakikatmış gibi savunduklarını görüyoruz. Bundan dolayı tarihimizle ilgili yazılan bilgilere tekraren bakıp incelemek gereklidir.

5. Sonuç ve Değerlendirme

Müellifin ifade ettiği gibi Kâbe'nin yakılması ile ilgili ilk dönem kaynaklarına bakıldığında yangının hem İbn Zübeyr taraftarlarının hem de Şam ehlinin mancınıklarının sebep olduğuna dair rivayetlerle karşılaştırılmaktadır. Lakin kaynaklarda daha çok yanlışlıkla ve rüzgâr etkisiyle İbn Zübeyr taraftarlarından birinin sebep olduğu kanaati daha ağır basıyor gibidir. Biz konuyla ilgili yaptığımız araştırmalarda yazarın da değinmediği bazı kaynaklara ulaştık. Onları burada ifade etmek istiyoruz.

Öncelikle şunu belirtelim ki Diyanet İslâm Ansiklopedisi'nde Abdullah b. Zübeyr maddesini yazan Hakkı Dursun Yıldız da Suriyeli askerlerden meydana gelen Yezid ordusunun attıkları yağlı paçavralarla Kâbe'de yangına sebep olduklarını ifade etmektedir. (Yıldız, 1998, 1/145-146.)⁹

Bazı kaynaklarda yukarıda da zikredilen Kâbe yangının sebebi ile ilgili rivayetler şöyle özetlenmektedir. Kâbe'nin yanmasına sebep olan şey, Şam ehlinden birinin -ki bu Urve b. Uzeyne rivayetinde İbn Zübeyr taraftarından biri olarak da nakledilmektedir- mızrağının ucuna aldığı bir ateşin Kâbe'nin örtüsüne değmesi ile yandığı; İbn Zübeyr'in askerlerinden birinin Kâbe etrafında yaktığı ateşin, rüzgarın da etkisiyle Kâbe'nin örtüsüne değmesi ile yangının başladığı; İbn Zübeyr tarafından birisinin, Kâbe'yi buhur yapmak için döndüğü, bu buhurdanlıktan çıkan ateşin neticesinde yangının başladığı; Vakîdî'nin de naklettiği Yezid'in ordusunun mancınıkla içerisinde ateş atmaları neticesi yangının çıktığı ve neticede Kâbe'nin yandığı ifade edilmektedir. (İbn Abdirabbih, 1404, s. 141; İbnü'l-Cevzî, 1992, s. 22; Sıbt İbnü'l-Cevzî, 2013, s. 240.)

Kaynaklar, diğer görüşleri bu şekilde nakletmekle birlikte, Ebû Bekir el-Hüzeli'den şöyle bir rivayeti uzun uzun anlatmaktadır. Şam ehli, Mekke'ye gelip İbn Zübeyr'i muhasara edince, onun geceleyin dağın tepesinden bazı sesler duyduğu, bunun üzerine İbn Zübeyr'in Şam ehlinin kendisine ulaşacağını sandığı, gece karanlık ve şiddetli bir rüzgârın olduğu, insanların nerede olduğuna bakmak için mızrağın ucuna bir peçe sarıp yaktığı, lakin rüzgarın kıvılcımlardan birini Kâbe'nin örtüsüne değdirdiği ve bu şekilde yangının çıktığı, ne kadar çabalasalar da insanların yangını söndürmeye muktedir olamadıkları ve bu şekilde Kâbe'nin yandığı nakledilmektedir. Ayrıca bu yangında bir Kureyşli kadının da öldüğü¹⁰, başlarına bir azap gelmesi korkusuyla Kureyş'in, kadının cesediyle birlikte Kâbe'den çıktıkları ve İbn Zübeyr'in çok pişman olduğu, secde ederek "Allah'ım, böyle bir şey olmasını istemedim. Benim günahımdan dolayı kullarını helak etme, kaderim senin elindedir" şeklinde dua ettiği nakledilmektedir. (İbnü'l-Cevzi, 1992, 6/23; Nüveyri, 1423, s. 60; Sallâbi, 2006. s. 54) Bu rivayetten açıkça anlaşılan şey yangında Yezid ordusunun payının olmadığıdır. Lakin her ne kadar ilk dönem kaynaklarda İbn Zübeyr ve ashabından dolayı yangının çıktığı rivayetleri

⁹ Sanki "Kâbe" maddesini yazan Sadettin Ünal da yangının Emevi ordusunun attığı taşlar sırasında yangının çıktığı kanaatini taşımaktadır. Ünal, (2001, s. 14-21).

¹⁰ Hasat Onat bu yangında on bir kişinin yanarak öldüğünü nakletmektedir. Onat, (1998, s. 413-414.)

ağırlıkta olsa da muhtemelen Emevi düşmanlığı, diğer rivayetlerin daha çok neşv-ü nema bulmasına sebep olduğu söylenebilir.

Bu konuda orta yolu bulmaya çalışan âlimler de vardır. Mesela Sallâbi, ne İbn Zübeyr tarafının ne de onları kuşatan Yezid veya Huseyn b. Nümeyr'in, kibleleri olan Kâbe'yi yakmak isteyeceklerini ileri sürmektedir. Zira Kâbe'nin yandığı görüldüğünde her iki tarafın da çok korktuğunu, hatta Şam ehlinden birinin bu sırada "Allah'a and olsun ki her iki tarafta helak oldu" dediği nakledilmektedir. Sallâbi, namazda yöneldikleri kibleyi kimsenin yakmak veya yıkmak istemeyeceğini beyan etmektedir. O, hem İbn Abdilber, İbn Hacer gibi selef ve muhakkik âlimlerden hem de Hişam b. Urve İbn Zübeyr'in akrabasından Kâbe yangını kimseye atfetmeden aktaranların olduğunu söylemektedir. (Sallâbi, 2006, s. 53-54)

Görüldüğü gibi diğer iki görüşün haricinde neticede yangın için herhangi bir suçlu aramak yerine, her iki tarafın da bunu istemediğini, fakat herhangi bir kasıt olmaksızın bir adamın mızrağının ucundaki kıvılcımın rüzgârın etkisiyle Kâbe örtüsüne ulaşmasından dolayı meydana geldiğini söylemek mümkündür.

Kaynakça

- Aliyyâni, Ali Nâfi'. (1991). Akîdetü'l-imâm İbn Kuteybe. Tâif: Mektebetü's-sıddık.
- Belâzürî, Ahmed b. Yahya. (1996). Ensâbu'l-eşrâf. Beyrut: Dâru'l-fikr.
- Belâzürî, Ahmet b. Yahya. (1988). Futûhü'l-büldân. Beyrut: Mektebetü'l-hilâl.
- Ezrakî, Muhammed b. Abdullah. (2003), Ahbâru Mekke veme cee fihe min âsâr. ys., Mektebetü'l-esed.
- Hasan, Hasan İbrahim. (1964). Tarihu'l-ilmi's-siyasi ve's-sikâfeti ve'l-içtimâî, Mısır: Mektebetü'n-nehda.
- İbn Abdirabbih, Ebû Ömer, (1404). İkdü'l-ferîd, Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye.
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed. (1997). el-İmâme ve's-siyâse. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye.
- İbnü'l-Esîr, Ebu'l-Hasan. (1997), el-Kâmil fi't-Tarih. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-Arabi.
- İbnü'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec. (1992). el-Muntezam. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye.
- İlhan, Avni. (2000). el-imâme ve's-siyâse. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. (C. 22. ss. 200-2001)
- Mâcid, Abdülmünim (1969). Et-Tarihu's-siyasi li'd-devleti'l-Arabiyye Asru'l-hulâfâi'l-emeviyye. Mısır: Mektebetü'l-encelu'l-Mısriyye.
- Mes'ûdî, Ebu'l-Hasan. (1409), Murâcü'z-zeheb ve medâinu'l-cevâhir. Kum: Dâru'l-hire.
- Onat, Hasan. (1998). Huseyn b. Nümeyr. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. (C. 18. ss. 413-414)
- Salim, Seyyid Abdulaziz. (1974). Tarihu'd-devleti'l-Arabiyye. Mısır: Müessesetü'l-câmiati'l-iskenderiyye.

Sallâbi, Ali Muhammed. (2006). Hilâfetü emîri'l-mü'minîn Abdullah b. Zübeyr, Kâhire: Müessestü ikra.

Sıbt İbnü'l-Cevzî, (2013). Mirâtü'z-zaman fi tarihi'l-a'yân. Dimeşk: Dâru'r-risale.

Taberî, Ebû Ca'fer. (1387), Tarih. Beyrut: Dâru't-türas.

Ünal, Saadettin, (2001). Kâbe. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. (C. 24. ss. 14-21)

Yazıcı, Hüseyin. (1999). İbn Kuteybe. İstanbul: Türkiye Diyanet vakfı Yayınları. (C. 20. ss. 145-149)

Yıldız, Hakkı Dursun. (1988), Abdullah b. Zübeyr b. Avvam. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. (C. 1, ss. 145-146)